

KORRELYASIYA VƏ SƏBƏBİYYƏT

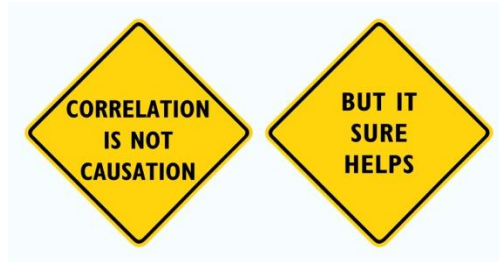
Statistikada korrelyasiya haqqında çox istifadə edilən lazımlı bir cümlə vardır.

KORRELYASIYA SƏBƏBİYYƏT DEYİL

Ümumiyyətlə çox insanlar iki dəyişən arasında bir əlaqənin yaradılmasına birinin səbəb digərinin nəticə olduğuna inanırlar. Həqiqətdə səbəblik və korrelyasiya bir birinə bağlı anlayışlardır. Səbəbiyyətin isbat edilməsi üçün korrelyasiyanın tapılması lazımdır amma bu səbəbiyyətlik göstərmək üçün kafi deyil. Səbəbiyyət və korrelyasiya bir - birlərinə bərabər deyildirlər amma daha uyğun cümlə ilə desək

**KORRELYASIYA SƏBƏB-NƏTİCƏ DEYİL AMMA SƏBƏBİYYƏTİN DAHA DETALLI
ARAŞDIRILMASINI üçün şübhəsiz ki, kömək olur.**

SAXTA KORRELYASIYA

KORRELYASIYA HAQQINDA BƏZİ SƏHV DÜŞƏNCƏLƏR

Saxta korrelyasiya haqqında bir çox nümunələr verilmişdir ki, bunların bəziləri lağ, bəziləri çaşdırıcı və bəziləridə gülünc formasındadır. Bunlardan bəzilərini nəzərinizə çatdırmaqla nə üçün saxta korrelyasiya tapıldığını izah edək:

NÜMUNƏ

HACİLEYLƏKLƏR VƏ YENİ DOĞULAN UŞAQLAR

Avropa folkloruna görə hacıleyləklər yenidoğulan uşaqları valideynlərinə gətirərmişlər. Çox köhnə olan bu əfsanələr 19. əsrdə Hans Christian Andersenin Leyləklər adlı nağılıyla məşhurlaşmışdır. Alman folkloruna görə leyləklər körpələri mağaralarda ya da bataqlıqlarda tapdıqdan sonra ya kürəklərində daşıdıqları ya da dimdiklərində tutduqları bir səbətlə evlərinə gətirərmişlər.

Bu mağaralarda leylək daşları tapılırdı. Leyləklər körpələri ya analarına verərdilər ya da bacadan içəri buraxardılar.

Uşağı olmasını istəyənlər pəncərə pərvazlarına leyləklər üçün şəkər və şirniyyatlar qoyardılar. Avropadan yayılan bu inanc Filipinlərdən Cənub Amerikaya qədər dünya üzərinə yayılmışdır. Bu inanc bir çox Slavyan ölkəsinin müasir xalq mədəniyyətində "uşaqları dünyaya leyləklərin gətirdiyi" uşaq nağılında davam etməkdədir. Slavyanlar tərəfindən leyləklərin yaxşı şans gətirdiyinə və bir leylək öldürmənin pis şans gətirəcəyinə inanılır. *Leylek yuvalarının sayı ilə insan doğumları arasında aldadıcı əlaqəni göstərən uzun davamlı bir araşdırma statistika təhsilində korrelyasiya səbəbiyyət axtarmanın ifadə etmədiyini ifadə etmək üçün bir nümunə olaraq istifadə edilməkdədir.*

Statistika ilə maraqlanan hər kəsin bilməli olduğu bir şey var: Korrelyasiya səbəb-nəticə deyil. Bir çox tədqiqatçı aşağıdakı səhvə yol verir: Əgər iki əlaqə arasında korrelyasiya varsa, biri digərinin səbəbidir. Bu yalançı korrelyasiyaların yaranmasına gətirib çıxarır.

Əslində **Səbəb və Korrelyasiya** əlaqəli anlayışlardır. Səbəb bağlılığından danışmaq üçün korrelyasiya olmalıdır lakin təkcə korrelyasiya kifayət deyil. Korrelyasiya səbəb əlaqəsi deyil səbəb əlaqəsinə daha ətraflı baxmağa imkan verən alətdir.

İzah edilə bilən yanlış korrelyasiya nümunələri

Bu tip korrelyasiya adətən bir səbəbdən birlikdə dəyişən hadisələrdən sonra baş verir. İki hadisənin əlaqəli olmasının əsas səbəbi var. Korrelyasiyalarda isə təsirə məruz qalan iki dəyişən təsirə məruz qalan kimi qəbul edilmir.

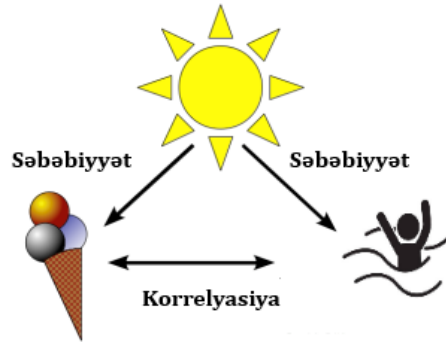
NÜMUNƏ YAY FƏSLİNİN GƏLMƏSİ

Şəhərdə dondurma satışı ilə dənizdə boğulma arasında yüksək korrelyasiya var. Burada yayda üzgüçülük və sərinləşmənin birgə ehtiyacı nəticəsində dolayı korrelyasiya var. Bu nümunədə

Təsir edən hadisə: Yayın gəlişi

Təsirə məruz qalan hadisələr: Boğulma-Dondurma Satışı

Amma; Yayın gəlişi-**boğulma** və **dondurma satışı** korrelyasiyasına baxılısaydı bu iki dəyişəndən bir dənəsi **təsir edən** digəri isə **təsirlənən** olacağından göstərilən korrelyasiya məntiqli bir səbəbiyyət məhsulu olacaydı.

SƏRXOŞUN AYAQQABI İLƏ YATMASI

Ayaqqabı ilə yatmaqla baş ağrısı arasında korrelyasiya var. Bu o demək deyil ki, ayaqqabı ilə yatmaq baş ağrısı əmələ gətirər. Ayaqqabı ilə yatmanın əslində axşamdan qalma spirt istifadəsi ilə əlaqəli olduğu, baş ağrısının da həmçinin spirt səbəbiylə artdığı müşahidə edilmişdir.

Təsir Edən Hadisə:

Sərxoş Olma

Təsirə məruz qalan hadisələr:

Ayaqqabı ilə yatma və baş ağrısı ilə oyanma

Əgər sərxoş olma **ayaqqabı ilə yatmaq** və **baş ağrısı ilə oyanma** korrelyasiylarına baxılısaydı buradakı korrelyasiya məntiqli bir səbəbiyyət məhsulu olacaqdı.

YANĞIN

Yenə bir yanğına cavab verən yangınsöndürənlərin sayı ilə yanğında maddi ziyan arasında böyük bir əlaqə var. Əlaqəni nəzərə alsaq, sanki yangınsöndürənlər yanğın yerinə ziyan vururlar kimi görsənirlər amma əslində vəziyyət böyük yanğınlarda yangınsöndürənlərin həddindən artıq işləməsi ilə bağlıdır.

Bu nümunədə

Təsir Edən hadisə: Yanğının Böyüklüyü

Təsirlənən Hadisələr: Xilasedici sayı-Maddi Zərər

Əgər Yanğının Böyüklüyü-Yanınsöndürənlərin sayı və Yanğının Böyüklüyü-Maddi Zərər korrelyasiylarına baxılısaydı, buradakı korrelyasiya səbəb əlaqəsinin məntiqi məhsulu olardı.

İQTİSADİYYATIN İNKİŞAFI

Polisə bildirilən xəbər sayı ilə hava çirkliliyi arasındakı korrelyasiya tapılmışdır və bu da yenə sürətli şəhərləşmə nəticəsində ümumi cinayət korrelyasiya artımı və hava çirkliliyinin nəticəsidir. Bu o demək deyil ki, hava çirkliliyi artımı oğurluq hadisələrinin artmasına və yaxud hava çirkliliyinin artımı oğurluğun say olaraq artmasına səbəb olmuşdur. Hər iki dəyişmə də şəhərləşmə prosesinin səbəbindən artmışdır.

